

นวัตกรรมการปกครองเชิงพุทธเพื่อการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน
THE BUDDHIST GOVERNANCE INNOVATION FOR SUSTAINABLE
PEACEBUILDING

¹อาทิตย์ ชูชัย

¹ Artit Choochai

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

¹artitchoochai2528@gmail.com

Received: June 15, 2025; **Revised:** August 14, 2025; **Accepted:** August 29, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานวัตกรรมการปกครองเชิงพุทธและการนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนในสังคมร่วมสมัย โดยเน้นการวิเคราะห์หลักธรรมทางพุทธศาสนา อาทิ สัมปยุตตปิฎก 7, พรหมวิหาร 4, สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 ตลอดจนแนวคิดการจัดการองค์กรเชิงเมตตาธรรม นำมาพัฒนาเป็นกรอบนวัตกรรมการปกครองเชิงพุทธที่สามารถตอบโจทย์สังคมพหุวัฒนธรรม การบริหารความขัดแย้ง และการสร้างวัฒนธรรมสันติภาพอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การบูรณาการหลักธรรมดังกล่าวกับแนวทางการจัดการภาครัฐและองค์กรภาคประชาสังคม ช่วยส่งเสริมความไว้วางใจ ความโปร่งใส ความมีส่วนร่วม และการสร้างพลังชุมชนอย่างมีศักยภาพ

คำสำคัญ: การปกครองเชิงพุทธ, นวัตกรรม, สันติภาพอย่างยั่งยืน, หลักธรรม, การบริหารความขัดแย้ง

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

This article aims to explore Buddhist governance innovation and its application in fostering sustainable peace in contemporary society. The study focuses on analyzing key Buddhist principles including: the Seven Qualities of a Noble Person (Sappurisa-dhamma); the Four Divine Abiding (Brahmavihāra); the Four Bases of Social Solidarity (Saṅgahavatthu); and the Four Paths of Accomplishment (Iddhipāda); as well as the concept of compassion-based organizational management. These principles are integrated into a framework of Buddhist governance innovation that addresses the needs of multicultural societies, conflict management, and the cultivation of a culture of sustainable peace. The findings suggest that integrating these principles with public sector management and civil society practices potentially helps enhancing trust, transparency, participation, and the empowerment of communities.

Keywords: Buddhist governance, innovation, sustainable peace, Buddhist principles, conflict management

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่โลกหมุนไปอย่างรวดเร็ว ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองเกิดขึ้นอย่างฉับพลันและไร้พรมแดน สิ่งเหล่านี้ได้นำมาซึ่งความซับซ้อนและความรุนแรงของความขัดแย้งที่เพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางอุดมการณ์ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ หรือความแตกแยกทางสังคม การแสวงหาวิธีการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนจึงกลายเป็นวาระสำคัญและเร่งด่วนของนานาประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยด้วย

พุทธศาสนาในฐานะ ภูมิปัญญาเชิงจริยธรรม ที่สั่งสมอย่างยาวนานกว่าสองพันห้าร้อยปี ได้นำเสนอชุดความคิดและหลักปฏิบัติที่ลุ่มลึกและเป็นสากล ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการความขัดแย้งและเสริมสร้างสันติภาพได้อย่างเป็นรูปธรรม ไม่ใช่แค่เพียงหลักปรัชญา แต่ยังเป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมได้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนำหลักการเหล่านี้มาพัฒนาเป็น นวัตกรรมการปกครอง ที่เน้นคุณค่าทางจิตวิญญาณควบคู่ไปกับกลไกทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดกรรมการปกครองเชิงพุทธนี้มุ่งเน้นการสร้างสันติภาพที่แท้จริง ซึ่งไม่ได้หมายถึงเพียงการปราศจากความรุนแรงทางกายภาพ แต่เป็นการสร้างสภาวะที่จิตใจของผู้คนอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ เคารพ และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

กรอบแนวคิดกรรมการปกครองเชิงพุทธนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดทางทฤษฎี แต่เป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม สำหรับผู้นำ ผู้บริหาร และผู้กำหนดนโยบายในการขับเคลื่อนสังคมสู่สันติภาพอย่างยั่งยืน ด้วยการบูรณาการคุณค่าทางจิตวิญญาณเข้ากับกลไกทางสังคม การส่งเสริมให้ผู้นำมีปัญญาและคุณธรรม การสร้างช่องทางการสื่อสารและแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติและการปลูกฝังจิตสำนึกแห่งสันติภาพในหมู่ประชาชน จะเป็นหนทางในการสร้างสังคมที่สงบสุข ปรองดอง และพร้อมรับมือกับความท้าทายในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทความนี้จึงเสนอ กรอบแนวคิดกรรมการปกครองเชิงพุทธ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้นำ ผู้บริหาร และผู้กำหนดนโยบายในการขับเคลื่อนสังคมสู่สันติภาพอย่างยั่งยืน

แก่นแท้แห่งสันติภาพโดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีสู่ความยั่งยืน

ในโลกที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและความขัดแย้ง การแสวงหาหนทางสู่ "การสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน" (Sustainable Peacebuilding) จึงเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมมนุษย์ ทฤษฎีเหล่านี้ได้นำเสนอแง่มุมที่ลึกซึ้งและหลากหลาย เพื่อทำความเข้าใจและสร้างสรรค์สันติภาพที่แท้จริง ไม่ใช่แค่การปราศจากสงคราม แต่เป็นการสร้างโครงสร้างสังคมที่ยุติธรรมและเอื้ออาทรต่อกัน

1. ทฤษฎีสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace Theory)

Johan Galtung (1996) นักทฤษฎีสันติภาพผู้บุกเบิก ได้เสนอการแบ่งสันติภาพออกเป็นสองประเภทที่สำคัญ คือ สันติภาพเชิงลบ (Negative Peace) ซึ่งหมายถึงเพียงแค่การไม่มีสงคราม หรือการหยุดยั้งความรุนแรงทางกายภาพเท่านั้น แต่สันติภาพที่แท้จริงและยั่งยืนนั้นคือ สันติภาพเชิงบวก (Positive Peace)

Galtung อธิบายว่า "Positive peace is the integration of human society" (Galtung, 1996, p. 9) นั่นคือ สถานะที่สังคมมีการบูรณาการอย่างสมบูรณ์ มีโครงสร้างที่ยุติธรรม มีความเสมอภาค เคารพสิทธิมนุษยชน และมีการปลูกฝัง วัฒนธรรมแห่งสันติภาพ แก่นของทฤษฎีนี้คือ การสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนจะต้องมุ่งเน้นการ แก้ไขโครงสร้างความรุนแรงเชิงระบบ (Structural Violence) ซึ่งเป็นสาเหตุพื้นฐานที่มองไม่เห็นแต่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนและความไม่เท่าเทียม เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การเลือกปฏิบัติ การกดขี่ทางสังคม หรือระบบที่ไม่เอื้อ

ให้ประชาชนเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสได้อย่างเป็นธรรม หากไม่แก้ไขรากฐานเหล่านี้ ความขัดแย้งก็อาจปะทุขึ้นได้อีก แม้จะไม่มีการสู้รบก็ตาม

2. ทฤษฎีการสร้างสันติภาพเชิงเปลี่ยนแปลง (Transformative Peacebuilding Theory)

John Paul Lederach (1997) นำเสนอแนวคิดที่ก้าวล้ำกว่าการยุติความขัดแย้งเพียงชั่วคราว เขาเชื่อว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนนั้น ไม่ใช่แค่การยุติความขัดแย้ง แต่ต้อง "เปลี่ยนความสัมพันธ์ในสังคมอย่างลึกซึ้ง" (Transforming Relationships) ซึ่งหมายถึงการปรับเปลี่ยนโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เคยแตกหักหรือเป็นปฏิปักษ์ ให้กลับมาเป็นความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจและสร้างสรรค์

Lederach เน้นการทำงานสร้างสันติภาพใน 3 ระดับพร้อมกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างครอบคลุม

ระดับผู้นำ (Top Leadership) การเจรจาและการตัดสินใจในระดับนโยบาย

ระดับกลาง (Middle-Range Leaders) กลุ่มองค์กร ภาคประชาสังคม ผู้มีอิทธิพลในชุมชน ที่เชื่อมโยงระหว่างผู้นำกับประชาชน

ระดับรากหญ้า (Grassroots) ประชาชนทั่วไปในชุมชน ผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความขัดแย้ง แนวทางของทฤษฎีนี้ประกอบด้วย การเยียวยาอดีต (Healing) จากบาดแผลของความขัดแย้ง การปรับสร้างความสัมพันธ์ใหม่ โดยสร้างพื้นที่ให้คู่ขัดแย้งได้พูดคุย ทำความเข้าใจกัน และ การพัฒนาศักยภาพชุมชน ให้เข้มแข็งและสามารถจัดการความขัดแย้งของตนเองได้ในอนาคต

3. ทฤษฎีสันติวัฒนธรรม (Culture of Peace Theory)

UNESCO (1999) ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของวัฒนธรรมในการสร้างสันติภาพ โดยเสนอว่า สันติภาพที่ยั่งยืนจะต้องอาศัย "การเปลี่ยนวัฒนธรรมของสังคม" จากวัฒนธรรมที่เคยส่งเสริมความรุนแรงหรือความแตกแยก ไปสู่วัฒนธรรมที่เห็นคุณค่าของชีวิตและเคารพความแตกต่าง

"Culture of peace consists of values, attitudes, and behaviours that reject violence and endeavour to prevent conflicts by addressing their root causes" (UNESCO, 1999)

นั่นหมายถึงการสร้างวัฒนธรรมที่หล่อหลอมให้ผู้คนมีค่านิยม ทศนคติ และพฤติกรรมที่ปฏิเสธความรุนแรง และมุ่งมั่นที่จะป้องกันความขัดแย้งด้วยการแก้ไขที่ต้นเหตุของปัญหา

แนวทางสำคัญในการสร้างสันติวัฒนธรรม ได้แก่ การศึกษาเพื่อสันติภาพ ที่ปลูกฝังความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมทางเพศ การส่งเสริม การมีส่วนร่วมของประชาชน ใน

กระบวนการตัดสินใจ และการเน้น การไม่ใช้ความรุนแรง ในทุกรูปแบบ การสร้าง "วัฒนธรรมใหม่" ที่เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ทุกคน ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา หรือความคิด จะเป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่สงบสุขและอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

4. ทฤษฎีความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice Theory)

แนวคิดจาก Howard Zehr (1990) และ John Braithwaite (2002) ได้นำเสนอทางเลือกใหม่ในการจัดการความขัดแย้งและอาชญากรรม โดยมุ่งเน้นที่ การเยียวยาความสัมพันธ์ และการคืนความยุติธรรมแก่ผู้ถูกกระทำ แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมแบบลงโทษ (Retributive Justice) ที่มุ่งเนติการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นหลัก

ทฤษฎีนี้เน้นการ รับผิดชอบ ของผู้กระทำผิด การ ฟ้นฟูชุมชน ที่ได้รับผลกระทบ และการ ส่งเสริม การให้อภัย เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถก้าวข้ามความเจ็บปวดและสร้างความสัมพันธ์ใหม่ได้ แนวทางคือการพา ผู้กระทำผิด ผู้ถูกกระทำ และชุมชน เข้ามาร่วมกันในกระบวนการ เพื่อพูดคุยทำความเข้าใจถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ร่วมกันหาทางแก้ไขความเสียหาย และสร้างหนทางให้ทุกฝ่ายสามารถกลับมาอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติ

5. ทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory)

Robert D. Putnam (2000) นักรัฐศาสตร์ชื่อดัง ได้ชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมที่แน่นแฟ้น (Social Networks) ความไว้วางใจ (Trust) และ บรรทัดฐานแห่งการร่วมมือกัน (Norms of Reciprocity) คือฐานรากสำคัญของสันติภาพที่ยั่งยืน

ทุนทางสังคมหมายถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มคน ในสังคม เมื่อผู้คนมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีเครือข่ายที่เข้มแข็ง และมีบรรทัดฐานในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ย่อมนำไปสู่ ความร่วมมือ และ ความเอื้อเฟื้อ ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้ง และ เสริมสร้างความสามารถของชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ การพัฒนาทุนทางสังคมจึงเป็นการ ลงทุนที่สำคัญในการสร้างสังคมที่ปรองดองและสงบสุข

แนวคิดและทฤษฎีเหล่านี้ไม่ได้แยกขาดจากกัน แต่มีความเชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกัน การนำทฤษฎีเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบนโยบายและกระบวนการสร้างสันติภาพใน บริบทที่ซับซ้อนของประเทศไทยและภูมิภาค จะช่วยให้เราสามารถก้าวข้ามความขัดแย้ง และสร้าง สังคมที่สงบสุขและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

กรอบนวัตกรรมการปกครองเชิงพุทธสู่สันติภาพที่ยั่งยืน

ในโลกยุคปัจจุบันที่เปี่ยมไปด้วยความเปลี่ยนแปลง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความขัดแย้งทางผลประโยชน์ การสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน (Sustainable Peace) กลายเป็น

เป้าหมายสำคัญของทุกสังคม (Galtung, 1996) อย่างไรก็ตาม กลไกการปกครองแบบดั้งเดิมที่เน้นกฎหมายและอำนาจรัฐเพียงอย่างเดียว มักไม่เพียงพอในการสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติภาพ (Harris, 2004)

แนวทางการปกครองเชิงพุทธ หรือ Buddhist Governance ซึ่งเน้น จิตสำนึก คุณธรรม และความสัมพันธ์เชิงเมตตาธรรม จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจ โดยพุทธธรรมเสนอกรอบคิดและแนวปฏิบัติที่เน้นความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล (Seneviratne, 1999; Thich Nhat Hanh, 1991)

1. การพัฒนาผู้นำและผู้บริหารให้มีคุณธรรม (ภาวนา 4 / อปริหานิยธรรม 7) ดังนี้

1.1 หลักภาวนา 4 ประกอบด้วยกายภาวนา การฝึกกายให้สงบ สุขภาพ ไม่เบียดเบียน สิลภาวนา การรักษาศีล สร้างความน่าเชื่อถือทางศีลธรรม จิตภาวนา การฝึกสติ สมาธิ เพื่อความมั่นคงทางอารมณ์ และปัญญาภาวนา การเจริญปัญญาเพื่อการตัดสินใจอย่างรอบคอบ

หลักภาวนา 4 สอดคล้องกับแนวคิด "Transformational Leadership" ซึ่งเน้นการพัฒนาผู้นำในระดับจิตวิญญาณ (Burns, 1978; Bass & Steidlmeier, 1999) โดยผู้นำที่มี Mindfulness และ Compassion มีแนวโน้มจะสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสันติภาพ (Boyatzis & McKee, 2005)

1.2 อปริหานิยธรรม 7 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ป้องกันความเสื่อมในองค์กรและสังคม ประกอบด้วย การประชุมอย่างสม่ำเสมอ ความพร้อมเพรียงสามัคคี เคารพในข้อกำหนดกฎหมาย/ขนบธรรมเนียม เคารพในผู้สูงวัย/ผู้มีคุณธรรม ป้องกันการคุ้มครองผู้หญิงและเด็ก เคารพศาสนา การส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้

หลักนี้เป็นรากฐานสำคัญของ Good Governance และ Democratic Participation (UNDP, 1997)

ผลการศึกษาพบว่าผู้นำองค์กรในภาคสังคมไทยที่นำหลักอปริหานิยธรรมมาใช้ พบว่ามีความโปร่งใสและได้รับความไว้วางใจจากประชาชนสูงขึ้น (สุภกิจ มหาเจริญ, 2562)

2. การสร้างกลไกการสื่อสารและการแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติวิธี (สัปปริสรธรรม 7 / สังคหัตถ์ 4) ดังนี้

2.1 สัปปริสรธรรม 7 ประกอบด้วย รู้จักเหตุ (Yonisomanasikara) รู้จักผล (Paticcasamuppada) รู้จักตน (Attakāṇī) รู้จักประมาณ (Mattaṅkī) รู้จักกาล (Kalannī) รู้จักชุมชน (Parisannī) รู้จักบุคคล (Puggalannī)

หลักนี้เป็นแนวทางสำคัญในการสร้าง Dialogic Communication หรือการสนทนาอย่างลึกซึ้ง (Bohm, 1996) โดยผู้ที่มี "Attaṅkāṁ" และ "Parisannā" จะเข้าใจความต้องการและบริบทของชุมชนได้ดี

2.2 สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดด้วยถ้อยคำไพเราะ) อดัจฉริยา (การประพฤติตนเป็นประโยชน์) สมานัตตตา (การวางตนเสมอกัน)

Hanh (1991) ยืนยันว่า Deep Listening และ Loving Speech ซึ่งสะท้อนหลัก "ปิยวาจา" และ "สมานัตตตา" เป็นหัวใจของการแก้ไขความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ ดังตัวอย่างในโครงการ "พระธรรมทูตสันติภาพ 3 จังหวัดชายแดนใต้" การอบรมพระธรรมทูตด้วยหลัก สังคหวัตถุ 4 ช่วยลดความหวาดระแวงและสร้างความไว้วางใจในระดับชุมชน (ศูนย์พุทธศาสนศึกษา ม.อ. ปัตตานี, 2564)

3. การปลูกฝังจิตสำนึกแห่งสันติภาพและความรับผิดชอบร่วมกัน (กัลยาณมิตร/ศีล 5) ดังนี้

3.1 กัลยาณมิตร กัลยาณมิตรหมายถึง "เพื่อนที่ดี" ซึ่งมีองค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นผู้ให้คำแนะนำที่ดี สนับสนุนในการทำมาดี และป้องกันมิให้ตกต่ำ (พระไตรปิฎก, อัง. ทุกนิบาต)

การมีเครือข่ายกัลยาณมิตรในสังคมเสริมสร้าง "Social Capital" ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญต่อความยั่งยืนของสันติภาพ (Putnam, 2000)

3.2 ศีล 5 เป็น Universal Moral Code ที่สร้างจิตสำนึกพื้นฐานแห่งสันติภาพในทุกระดับสังคม (King, 2009) โดยการส่งเสริมศีล 5 สามารถลดพฤติกรรมรุนแรง เพิ่มความเชื่อมั่นระหว่างกัน และสร้างสังคมที่น่าอยู่

งานวิจัยของ Narada (2003) ชี้ว่าการปลูกฝังศีล 5 ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ช่วยลดพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กได้อย่างมีนัยสำคัญ

การมีส่วนร่วม (Participation) ก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสันติภาพ ไม่ใช่เพียงรอรับจากรัฐ (Lederach, 1997)

ตัวอย่างนโยบาย "โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5" ของมหาเถรสมาคมร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นตัวอย่างของการสร้างสันติภาพในระดับรากหญ้าอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563)

สรุปได้ว่า กรอบนวัตกรรมการปกครองเชิงพุทธ ที่ประกอบด้วย ภาวนา 4, อปริหานิยธรรม 7, สปัจริยธรรม 7, สังคหวัตถุ 4, กัลยาณมิตร และ ศีล 5 นั้น เป็นแนวทางที่สามารถนำไปปรับใช้ในการปกครองและการบริหารจัดการความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ การผสมผสาน

ระหว่าง นวัตกรรมทางจิตวิญญาณ กับ กลไกทางสังคมและการเมือง จะช่วยสร้าง "Peace Culture" ที่หยั่งรากลึกในสังคม และนำไปสู่ สันติภาพอย่างยั่งยืน

การปลูกฝังจิตสำนึกแห่งสันติภาพและความรับผิดชอบร่วมกัน

การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในสังคมที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนของยุคโลกาภิวัตน์นั้น ไม่ได้อาศัยเพียงกลไกทางโครงสร้างหรือนโยบายจากภาครัฐเท่านั้น แต่ต้องเริ่มต้นจาก การปลูกฝังจิตสำนึก ภายในของปัจเจกบุคคลและร่วมกันสร้าง ความรับผิดชอบร่วมกัน ของทุกภาคส่วนในสังคม พุทธศาสนาได้มอบแนวทางอันลึกซึ้งผ่านหลักธรรมเรื่อง กัลยาณมิตร และ ศีล 5 ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างสันติภาพในทุกระดับ

กัลยาณมิตร สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์เพื่อสันติภาพ ตามความหมาย กัลยาณมิตร หมายถึง "เพื่อนที่ดี" หรือผู้มีคุณธรรมที่คอยชี้แนะ สนับสนุน และเป็นกำลังใจในการทำความดี รวมถึงป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายจากหนทางที่ถูกต้อง (พระไตรปิฎก, อัง.ทุกนิบาต) ในบริบทของการสร้างสันติภาพ การมีกัลยาณมิตรในสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากจะช่วยสร้าง "ทุนทางสังคม" (Social Capital) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อความยั่งยืนของสันติภาพ (Putnam, 2000)

ทุนทางสังคม คือเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานของการร่วมมือกัน ซึ่งจะนำไปสู่การทำงานร่วมกัน การแก้ไขปัญหา และการลดความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผู้คนในสังคมเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน พวกเขาย่อมมีความไว้วางใจ มีความเข้าใจ และพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่ปรองดองและสงบสุข การส่งเสริมให้คนในชุมชนได้รู้จักและปฏิสัมพันธ์กันในการสร้างสรรค์ จะช่วยลดความแตกแยก และสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกัน

ศีล 5 รหัสทางศีลธรรมสากลเพื่อสันติสุข ศีล 5 ถือเป็น Universal Moral Code หรือหลักจริยธรรมสากลขั้นพื้นฐานที่สามารถสร้างจิตสำนึกแห่งสันติภาพได้ในทุกระดับของสังคม (King, 2009) หลักศีล 5 ประกอบด้วย

การไม่ฆ่าสัตว์ ตัดชีวิต ลดความรุนแรงทั้งทางกายและใจ ส่งเสริมความเมตตาและเคารพในชีวิต

การไม่ลักทรัพย์ ลดการเอารัดเอาเปรียบ การทุจริต และสร้างความยุติธรรมในการครอบครองทรัพย์สิน

การไม่ประพฤติดินในกาม ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่มั่นคง ความซื่อสัตย์ และลดปัญหาทางสังคมที่เกิดจากการผิดศีลธรรมทางเพศ

การไม่พูดเท็จ ส่งเสริมความจริงใจ ความน่าเชื่อถือ และลดความเข้าใจผิดที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง

การไม่ดื่มสุราเมรัยและสิ่งเสพติด ลดการขาดสติ การใช้ความรุนแรงภายใต้อิทธิพล และส่งเสริมการมีชีวิตที่ตระหนักรู้

การปลูกฝังและปฏิบัติตามศีล 5 อย่างเคร่งครัดในชีวิตประจำวัน สามารถลดพฤติกรรมก้าวร้าว เพิ่มความเชื่อมั่นระหว่างกัน และสร้างสังคมที่น่าอยู่และปลอดภัยยิ่งขึ้น งานวิจัยของ Narada (2003) ได้ชี้ให้เห็นว่า การปลูกฝังศีล 5 ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ช่วยลดพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กลงได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพลังของศีลธรรมในการบ่มเพาะจิตสำนึกแห่งสันติภาพตั้งแต่เยาว์วัย

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสันติภาพ

นอกเหนือจากการปลูกฝังคุณธรรมส่วนบุคคลแล้ว การมีส่วนร่วม (Participation) ของประชาชนในกระบวนการสร้างสันติภาพก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน Lederach (1997) ย้ำว่า สันติภาพที่ยั่งยืนไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการรื้อจากระบบเพียงฝ่ายเดียว แต่ประชาชนทุกคนต้องมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการออกแบบ ดำเนินการ และรักษาไว้ซึ่งสันติภาพนั้น

การมีส่วนร่วมในระดับรากหญ้าจะช่วยให้เสียงของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งได้รับการรับฟัง และปัญหาที่แท้จริงในชุมชนได้รับการแก้ไข ซึ่งนำไปสู่การสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันในกระบวนการสันติภาพ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการสร้างสันติภาพในระดับรากหญ้าคือ "โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5" ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563) โครงการนี้ส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านร่วมกันปฏิบัติตามศีล 5 สร้างชุมชนที่มีคุณธรรม และแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นด้วยหลักธรรม ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างสันติภาพจากภายในสู่ภายนอก

โดยสรุป การปลูกฝังจิตสำนึกแห่งสันติภาพและความรับผิดชอบร่วมกันผ่านการส่งเสริมกัลยาณมิตร และ ศีล 5 ควบคู่ไปกับการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ คือแนวทางสำคัญในการสร้างสังคมที่ปรองดอง มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และสามารถรับมือกับความท้าทายต่างๆ ได้อย่างยั่งยืนในยุคโลกาภิวัตน์

บทสรุป

แนวคิดและทฤษฎีการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนมีจุดร่วมที่สำคัญคือ การมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ความสัมพันธ์ และวัฒนธรรม ของสังคม ไม่ใช่เพียงแค่การระงับความรุนแรงชั่วคราว Positive Peace (Galtung) เน้นการสร้างโครงสร้างที่ยุติธรรม ขจัดความเหลื่อมล้ำ และความรุนแรงเชิงระบบ Transformative Peacebuilding (Lederach) เน้นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มในสังคมอย่างลึกซึ้ง ผ่านการเยียวยาและเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกัน Culture of Peace (UNESCO) เน้นการสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่ยึดถือค่านิยมแห่งสันติภาพ ความอดทน สิทธิมนุษยชน และการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ Restorative Justice เน้นการเยียวยาความสัมพันธ์และการคืนความยุติธรรมอย่างมีมนุษยธรรม เพื่อสร้างความปรองดองในระดับชุมชน Social Capital (Putnam) เน้นการสร้างทุนทางสังคม ได้แก่ความไว้วางใจ เครือข่ายทางสังคม และบรรทัดฐานแห่งการร่วมมือ ซึ่งเป็นรากฐานของสังคมสันติ

สันติภาพอย่างยั่งยืนไม่ใช่แค่ "ไม่มีสงคราม" แต่คือการสร้าง "สังคมที่เป็นธรรม น่าไว้วางใจ และมีวัฒนธรรมแห่งความเมตตา" การสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนจึงเป็นกระบวนการแบบองค์รวม ที่ต้องเปลี่ยนทั้ง โครงสร้าง, ความสัมพันธ์, และ วัฒนธรรม ผ่านการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของทุกภาคส่วนในสังคม โดยมีรากฐานคือ ความยุติธรรม, ความเข้าใจซึ่งกันและกัน, และ คุณธรรม ซึ่งสอดคล้องอย่างลึกซึ้งกับหลักธรรมเชิงพุทธ

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2562). *พระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์พุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (2564). *รายงานโครงการพระธรรมทูตสันติภาพในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้*.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2563). *รายงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5*.
- สุกกิจ มหาเจริญ. (2562). *การนำอปริหานิยธรรมมาใช้ในองค์กรภาครัฐไทย*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Bass, B.M., & Steidlmeier, P. (1999). Ethics, character, and authentic transformational leadership behavior. *Leadership Quarterly*, 10(2), 181-217.
- Bohm, D. (1996). *On Dialogue*. Routledge.

- Boyatzis, R., & McKee, A. (2005). *Resonant Leadership*. Harvard Business School Press.
- Braithwaite, J. (2002). *Restorative Justice and Responsive Regulation*.
- Burns, J.M. (1978). *Leadership*. Harper & Row.
- Galtung, J. (1996). *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. SAGE.
- Hanh, T. N. (1991). *Peace is Every Step: The Path of Mindfulness in Everyday Life*. Bantam Books.
- Harris, I. (2004). Peace Education Theory. *Journal of Peace Education*, 1(1), 5-20.
- King, S. B. (2009). *Socially Engaged Buddhism*. University of Hawaii Press.
- Lederach, J. P. (1997). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. USIP Press.
- Lederach, J. P. (1997). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. USIP Press.
- Narada. (2003). *The Buddha and His Teachings*. Buddhist Missionary Society.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Seneviratne, H. L. (1999). *The Work of Kings: The New Buddhism in Sri Lanka*. University of Chicago Press.
- UNESCO. (1999). *Declaration and Programme of Action on a Culture of Peace*.
- Zehr, H. (1990). *Changing Lenses: A New Focus for Crime and Justice*.

